

Nikolić u zbirci »Gost niotkud« opjevava gubitak onog dijela sebe koji je sav on, on se buni protiv sebe i u toj pobuni nalazi i dovoljan i nužan razlog o »neophodnosti da se živi« dalje i sve dalje. Ironizirajući taj »pad u sebe«, Nikolić bolno otkriva čistoću svijeta koja se samo pjesmom da izraziti:

»O Bože moj preklinjem te
daj jednom iznenada
baš u lenji letnji dan
sred avgusta
neka padne sneg i
uzbudi nam prašnjava srca.«

U toj avgustovskoj želji nalazimo čitavo biće pjesnika, koji žali za čistim srcem, tim uljem, čelikom, plastikom i naftom, dobrano uprljanim tražičnim romantičarskim rekvizitom, kao velikim pokušajem da se svijetu trajno podari oblik ljubavi i da se sva prašnjava mjesta grada napuče muzikom. Muziku, život, san, sanjanje, smrt, pjesničku telemahiju, mitsko osjećanje zemlje, puno bogate imaginativnosti – srećemo na stranicama ove izuzetne pjesničke knjige. Nikolić iskrenošću koja nagoni kožu da progleda, opjesmotvoruje bit romskog bitisanja; ta biš u pjesmi »Stepen invalidnosti« prodiro do kostiju, otkrivajući tajnu puti, koja je bijelog čovjeka učinila »bije-lim« iz pukog razloga što je beo. I »belac je tri hiljade godina uživao privilegiju da vidi a da ne bude viđen« (J. P. Sartre). Antologijski će o toj privilegiji Nikolić pjesmopozboriti:

»U hodniku internog odeljenja
gradske bolnice
krišom se pogledasmo
grbavac i ja
Kao hirurg
prvim rezom kad zaseče
tako seku dva pogleda
ja
u grbu koju nosi
on
u moju
crnu kožu.«

Knjiga J. Nikolića zasluži punu pažnju, djeluje poletno i snažno, izdava se svježinom i prodornošću, to je zrelo i samosvojno pjesničko ostvarenje. Tiskana je u jukstapoziciji s romskim, a u prevodu Rajka Čirića.

UVE VEZEL: »MIT O MATRIJARHATU«

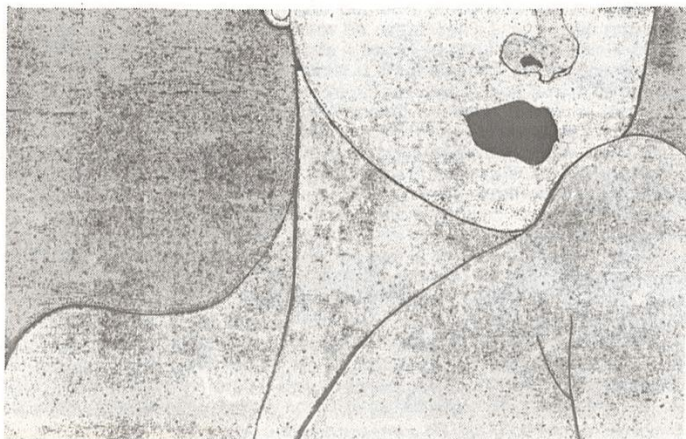
»Prosveta«, Beograd 1983; s nemačkog prevela
Božana Milekić

Piše: Zoja Karanović

Patrijarhatu – neospornoj činjenici vladavine muškaraca, što je ljudski rod potvrđuje sve do granica do kojih u prošlost dopire njegovo pamćenje – polovinom XIX veka (1861) sučeljena je ideja o vladavini žena – matrijarhatu, koji je, po tvrđenju njegovih pristalica, u ljudskom društvu evolutivno prethodio dominaciji muškaraca. Ideja o jednoj mogućoj vladavini javila se kao protivteža drugoj, stvarnoj i izvesnoj. A kako vladavina jednih uvek podrazumeva dominaciju nad drugima, jasno je koliko je ova misao, ako je iskonstruisana, mogla naškoditi svetu. Prihvatili su je i osporavali, negirali i glorifikovali, sve u cilju dokazivanja na čijoj strani je moć, odnosno pravo da zavlada bespomoćnim i inferiornim.

Knjiga *Mit o matrijarhatu* predstavlja pokušaj sinteze dosadašnjih istraživanja i naučnih saznanja o ovom, za savremenog čoveka aktuelnom problemu. On ne samo da je svedok, nego i neposredni učesnik i stanovnik sveta u kojem jedni vladaju drugima.

Analizom arheoloških otkrića, istorijskih činjenica, mitova i etnološke stvarnosti, koji su ušli u osnovnu postavku o materijarhatu, autoru ove

knjige polazi za rukom da pokaže neke činjenice. U društvima koja su bila savremena antičkom grčkom, za koje je poznato da je bilo izrazito patrijarhalno orijentisano, postojala je tzv. matrilinarnost. Takve su u različitim nijansama bile stare društvene zajednice Likije, Egipta i Krita. Njih su sa čuđenjem opisivali pojedini savremeni istoričari i putopisci, koji su im dolazili u pohode iz svetova s jakom muškom dominacijom, svakako površno i s nerazumevanjem. A upravo su njihova svedočenja, fragmentarna i nesigurna, u kojima se jedino nalazi potvrda matrilinarnosti, a ne i dominaciji žena nad muškarcima, ušla u osnovu teza Johana Jakoba Bahofena, oca doktrine o matrijarhatu. Bahofen se, takođe, izuzetno mnogo oslanjao na mitove o matrijarhatu. Mada je postojanje mitova neosporno (najpoznatija je Bahofenova interpretacija mita o Orestu, koji je u tragediju maestralno transponovao Eshil), Uve Vezel u njima, u svojim tumačenjima, otkriva jednu novu, nepoznatu dimenziju. Funkcija mitova o matrijarhatu je, naime, da izrazito patrijarhalnim društvima daju ideološki prihvatljivo objašnjenje i opravdanje. To je, kako istraživač pokazuje, i funkcija mita koji je Bahofen uspostavio. Taj mit je nastao iz potrebe da se ozakoni vladavina muškaraca i da se umire savesti, u Bahofenovom i našem vremenu, jer su se upravo polovinom XIX stoleća i nadalje javljali sve ozbiljniji zahtevi za ravnopravnost žena.

Ostalo je da se pogleda i područje etnologije, odnosno slika savremenih, tzv. primitivnih društava. U njima su mnogi istraživači, prevashodno Maklenen i Morgan, našli potvrde o postojanju matrijarhata, a Uve Vezel ih takođe opisuje. To su, pre svega, Hopi Indijanci i Irokezi. I u njihovoj organizaciji i načinu života nalazi se isključivo potvrda matrilokalnosti i matrifokalnosti, a nikako vladavine žena. Dalja ispitivanja su pokazala da društveni položaj žena pre svega zavisi od njihovog statusa u procesu proizvodnje, posebno kompetencija u kontroli nad proizvodnjom, a ne od učešća u proizvodnji, kako se to ranije mislilo. Tipičan primer povoljnog položaja žena u procesu proizvodnje, a samim tim i u društvu, je status koji su žene imale kod Irokeza pre preseljavanja u rezervate, kada je došlo i do raspada njihovog sistema.

Krajnji rezultati istraživanja koji su prezentovani ovom knjigom tako se mogu svesti na sledeće: matrijarhat nije postojao. Nema nikakvih dokaza o tome da su žene ikada, i u jednom društvu, vladale muškarcima. Postoje samo društvene organizacije u kojima je njihov položaj bio bolji ili lošiji. A svi smo, otkad je sveta i veka, žitelji jedne prevashodno muške galaksije. Samo što ta činjenica ne služi na čast, niti ushićuje. Tako je društvena i socijalna dominacija žena nad muškarcima, kao istorijska činjenica, zapravo mit. Ovaj su moderni mit muškarci koristili da bi opravdali svoju vladavinu nad ženama, a ženske energije u borbi za emancipaciju, pogrešno svoju potisnutu agresivnost suprotstavljajući društveno priznatoj i favorizovanoj muškoj agresivnosti. Izlaz je, međutim, na drugoj strani. Treba ga tražiti, kako autor knjige kaže, ne samo u ukidanju svake podele rada, »ne samo u spoljnjem svetu, u oblasti profesije i nagrađivanja, već i u okviru ekonomske jedinice porodice, u domaćinstvu i zbrinjavanje dece« (str. 161). Jer, »ma kakvu prošlost imale žene, nijedna ne daje uzor za budućnost« (str. 161, podvukla Z.K.). Zato se rešenje problema i ne može tražiti u nekom modelu iz poznate prošlosti, u dominaciji jednih nad drugima, vlasti i agresivnosti. Čoveku je neophodno da zbija shvati da je njegova jedina mogućnost u saradnji i uzajamnoj toleranciji.

RAĐA IVEKOVIĆ: »PREGLED INDIJSKE FILOZOFIJE«,

»Liber«, Zagreb 1981.

Piše: Dušan Pajin

Rada Iveković svakako spada među najistaknutije jugoslovenske indologe mlade generacije. Posebnu pažnju zavrđuje širina njene delatnosti na ovom području. Pored toga što je prevodila s palija i sanskrita i objavila nekoliko knjiga, već više godina s uspehom drži kurs iz indijske filozofije u okviru predmeta Istorija filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U ovoj knjizi sabrani su neki rezultati ovog kursa, a izdata je s namerom da posluži kao priručnik studentima.

Pokušaj da se pruži celovit pregled ili istorija indijske filozofije klasičnog razdoblja, stavlja pisca pred brojne teškoće – ne samo zbog obima posla, nego i zbog toga što većina istoričara ima posebne naklonosti prema određenim školama, a ovakav poduhvat iziskuje da se zađe i ono što je izvan tih naklonosti. Dok se ono prvo može savladati naprosto trudom, ovo drugo je teže jer zahteva prekoračivanje vlastitih granica. Rada Iveković je bila svesna ove teškoće i o njoj govori i u predgovoru. No, bez obzira na ovu teškoću, dobri pregledi kao što je ovaj, čak i uz određene neujednačenosti, ispunjavaju svoju svrhu – tj. mogu da nam predoče neobičnu širinu indijske misli i raznolikost njenih pravaca.

Istraživača u ovoj oblasti uvek iznova zbunjuje u kojoj meri se indijska misao opire uopštavanju i pokušajima jedinstvenih određenja ili karakterizacija. Ovaj pogled to dobro ilustruje. Ako pokušamo da kažemo da je indijska misao spiritualna i mistična, opovrgavaju nas one škole koje i same kritikuju takav stav i izriču jedan programatski hedonizam. Ako kažemo da indijska misao zanemaruje pojedinca i zašupā univerzalističku poziciju, tome se protive oni pravci koji upravo naglašavaju nesvodivost pojedinca i izriču radikalni, skoro ledeni individualizam. Ako tvrdimo da su za indijsku misao karakteristični dogmatizam i nekritičnost, apodiktičnost učenja i kruto pridržavanje tradicije, odbacivanje logike i filozofije prirode, opovrgavaju nas one škole koje se spore kako između sebe, tako i unutar sebe, one